

„Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020“ elluviimise 2017. aasta seirearuanne

„Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020“ (edaspidi lühendina tegevuskava) koostati Siseministeeriumi eestvedamisel 2014. aastal. Pärast regionaalvaldkonna üleminekut Rahandusministeeriumisse on Kagu-Eesti tegevuskava riigihalduse ministri vastutusallas.

Kagu-Eesti tegevuskava on riiklike arengu- ja tegevuskavade süsteemis toetav dokument. Ta ei ole valitsuse poolt kinnitatud, aga on vastuvõtmisel ja iga-aastase seire käigus valitsuse töölaualt läbi käinud. Kuna Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti tegevuskavad on kinnitatud riigihalduse ministri käskkirjaga, ei anna see neile teiste ministeeriumite kui elluvijate silmis tihti väga otsustavat kaalu. Tegevuskava lähtub „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“ (edaspidi ERAS 2014-2020)¹, üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“², konkurentsivõime kava „Eesti 2020“³, valdkondlike ja maakondade arengukavade eesmärkidest, lisades ja täpsustades nende regionaalset mõõdet. Käesolev seirearuanne ühitatakse „ERAS 2014-2020“ ja „Ida-Virumaa tegevuskava 2015-2020“ seireprotsessiga.

Tegevuskava käsitleb Kagu-Eestina **Valga, Võru ja Põlva maakondi tervikuna**. Kava peamisi eesmärke on Eesti julgeoleku suurendamine piiriäärsetel aladel piisava asustuse hoidmise ja sealsete inimeste parema kaasamise kaudu. Selle üheks mõõdikuks on eesmärk, et rahvaarvu vähenemine piirkonnas pidurdub aastaks 2020 märgatavalt võrreldes Statistikaameti (2012) küllaltki pessimistliku pikaajase rahvastikuprognosisega antud piirkonna suhtes. Kava koostamise ajal oli muuhulgas taustaks alanud Ukraina sündmustik ning Eston Kohveri röövimine piirilt Kagu-Eestis.

Kagu-Eesti tegevuskaval ei ole seni olnud oma eraldi vahendeid tegevuste elluviimiseks. Siiski on päris paljud tegevuskavas kokku lepitud ülesanded ellu rakendunud, aga keeruline on seejuures tuvastada, kui suures osas need oleks ellu viidud ka ilma antud dokumendi olemasoluta. Tegevuskavas seatud eesmärkide realiseerimine on toimunud eelkõige valdkonnaministeeriumide ja piirkondlike tegutsejate ressursside ja initsiatiivi abil. Olulised lootused kavandatud tegevuste toetamisel on Euroopa Liidu struktuuritoetustel, eelkõige Võru, Põlva ja Valga maakondade PKT (piirkondade konkurentsivõime tugevdamise) programmidel, Eesti-Läti ja Eesti-Vene programmidel 2014-2020 ja maaelu arendamise Leader-meetmel.

Valitsuskabinet on toetanud põhimõtet, et Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti võiksid olla erinevates valdkondlikes tegevustes täiendavalt toetatud. Nii näiteks on Ida-Virumaale ja Kagu-Eestile eraldatud „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ meetmest lisatoetust võrreldes muude piirkondadega. Ühe tegevuskava koostamise positiivse mõjuna võib tuua ka piirkonna kolme maakonna oluliste tegijate senisest tihedama kokkuviiamise.

¹ <https://www.siseministeerium.ee/regionaalarengu-strateegia>

² <http://eesti2030.wordpress.com>

³ <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>

Kagu-Eesti tegevuskava üldindikaatorite muutus aastal 2017

Seirearuande koostamise hetkel olid 2017. aasta näitajad Statistikaameti andmebaasis kättesaadavad ainult osa indikaatorite osas. Teiste näitajate puhul on kasutada varasemad andmed.

Indikaator: Rahvaarvu vähenemine pidurdub võrreldes Statistikaameti rahvastikuprognosisega.

Täitmine:

Rahvaarvu vähenemine Kagu-Eestis ei ole viimastel aastatel peatunud, kuid on võrreldes Statistikaameti varasema pikaajalise rahvastikuprognosisega pisut paremas seisus. Statistikaametil on lähiajal plaan uuendada oma 2012 tehtud pikaajalist rahvastikuprognosi.

Haldusreformi käigus toimus arvestatav muutus rahvaarvus Kagu-Eestis eelkõige Põlva- ja Võrumaa osas, kus Võru maakond sai juurde seoses mõnede seniste Põlvamaa valdade (Orava, Mikitamäe, Värska) ühinemisega üle maakonnapiiri ca 8% ja Põlvamaa loovutas 9% elanikest. Tartu maakonnast tuli Põlvamaale üle Meeksi vald. Vähesel määral muutusid ka Valga maakonna piirid seoses seniste Palupera ja Puka valla teatud osade üleminekuga Tartumaa koosseisu. Võrdluste tegemine varasema perioodiga üksikute maakondade kaupa võib seetõttu olla raskendatud.

RV0240, 0241 Rahvastik 1. jaanuar

RV092 Prognoositav rahvaarv

	2016	2017 haldusreformi järgsetes piirides	2018	2017-2018 muutus	Varasem prognoos aastaks 2017
Põlvamaa	28 218	25 561	25290	-271	26 636
Valgamaa	30 524	29 073	28669	-404	29 484
Võrumaa	33 973	36 440	36133	-307	32 328
Kagu-Eesti kokku	92 715	91 074	90092	-982	88 448

Märkus:

Rahvaarvu arvutamise meetodika on 2016. aastast muutunud.

Indikaator: elanike iga-aastane sisse- ja väljarände saldo Kagu-Eesti maakondades on tasakaalus.

Täitmine: Statistikaamet ei olnud aruande koostamise ajaks 2017. aasta kohta rändeandmeid avaldanud. Varasemate aastate osas ei ole seatud eesmärk täitunud. Vahepeal (2013-2014) positiivses suunas liikunud trend pöördus 2015-2016 uuesti suuremaks väljarände ülekaaluks võrreldes eelnevate aastatega.

RVR01: RÄNNE

	2012	2013	2014	2015	2016
Põlvamaa	-225	43	2	-263	-117
Valgamaa	-362	-203	-50	-331	-246
Võrumaa	-391	-176	-74	-203	-333

Kagu-Eesti kokku	-978	-336	-122	-797	-696
------------------	------	------	------	------	------

Indikaator: Välis- ja siseturistide ööbimisega külastuste arv kasvab Kagu-Eestis aastaks 2020 võrreldes algtasemega (2013) vähemalt 15%.

Täitmine: Ainsana kasvas turistide ööbimiste arv 2017 võrreldes eelmise aastaga Võrumaal, aga vähenes Põlvamaal ja Valgamaal. Kolme maakonna kokkuvõttes toimus väike langus. Seega oli antud näitaja osas Kagu-Eestis pigem kehva aasta (kui samal ajal kogu Eesti osas turistide ööbimiste arv kasvas) ning ei liigunud tegevuskavas seatud pikaajalise eesmärgi poole.

TU141: MAJUTATUTE ÖÖBIMISED

	2013	2014	2015	2016	2017	Sihttase 2020
Põlvamaa	101 904	97 136	100 520	108 248	101 455	115 000
Valgamaa	151 785	153 863	164 219	156 107	148 527	170 000
Võrumaa	89 045	99 437	100 245	101 185	112 888	105 000
Kagu-Eesti kokku	342 734	350 436	364 984	365 540	362 870	390 000
Eesti	5 734 033	5 809 464	5 781 870	6 228 128	6 509 299	

Indikaator: Keskmise palk Kagu-Eesti maakondades on aastal 2020 vähemalt 90% Eesti keskmisest.

Täitmine: Keskmise palk tõusis aastal 2017 kõigis Kagu-Eesti maakondades, eriti märgatavalt Võru maakonnas. Kuna ka Eesti keskmine palk tõusis, siis mahajäämust sellega võrreldes tasa ei tehtud, Kagu-Eesti palgatase püsib sõltuvalt maakonnast 75-82% juures Eesti keskmisest.

PA5321: KESKMINE BRUTOKUUPALK

	2014	2015	2016	2017
Põlvamaa	785	802	864	906
Valgamaa	772	825	889	942
Võrumaa	782	874	907	999
Eesti	1 005	1 065	1 146	1 221

Indikaator: Tööhõive määr⁴ kasvab vähemalt 65%-ni kõigis Kagu-Eesti maakondades.

Täitmine: Kõigis kolmes maakonnas tööhõive määra osas tegevuskavas seatud sihttase 2017 saavutati.

16-aastaste kuni pensioniealiste hõiveseisund maakonna järgi, ESA andmed (TT4646)

	2014	2015	2016	2017
Põlvamaa	59	55	59	65
Valgamaa	68	65	66	69
Võrumaa	61	67	68	66

⁴ Tööhõive määr: hõivatute osakaal tööealises rahvastikus.

Eesti	71	74	74	76
-------	----	----	----	----

Indikaator: Kagu-Eesti ühistranspordi välisühenduste sagedus kasvab.

Algtase 2014. aastal: Põlvamaa – 1061, Valgamaa – 788, Võrumaa – 733 ühe nädala jooksul maakonnapiiri ületavat ühissõidukit (allikas: Maanteeamet).

2015: Põlvamaa - 878, Valgamaa - 706, Võrumaa - 550.

2016: Põlvamaa – 768, Valgamaa – 729, Võrumaa – 734 (Maanteeamet, 2017 aprilli 1. nädal).

2017: Põlvamaa – 782, Valgamaa – 727, Võrumaa – 686 (Allikas: Maanteeamet, jaan 2018)

Kommentaari: võrreldes algtasemega on kõigis maakondades üle maakonna piiri liikuvate ühenduste arv mõnevõrra vähenenud. Alates 2018 korraldavad maavalitsuste asemel bussiliiklust ühistranspordikeskused, seejuures Põlva- ja Võrumaal ühine Kagu ÜTK, mis loodetavasti parandab võimet vaadata kogu piirkonda terviklikumalt kui varem. Tulevikus võiks kaaluda koos ühistranspordikeskustega mõne parema indikaatori otsimist piirkonna ühistranspordi arengu hindamiseks.

Indikaator: KOV-id tugevnevad ühinemiste ja koostöö kaudu, väikeste KOV-ide arv Kagu-Eestis väheneb.

Täitmine: Eesmärk põhimõtteliselt täidetud. Haldusreformi järel on Kagu-Eestis kolme maakonna peale senise 39 väikese omavalitsuse asemel 11 senisest eelduslikult ühtlasemalt võimekat omavalitsust.

Ainsana jäi (jäeti) ühinemistest kõrvale Võru linn, kes oli küll niigi piisavalt suure elanike arvuga haldusreformi seaduses seatud kriteeriumi järgi, aga keskuse-tagamaa koostoimimise mõttes oleks ümbritsevate omavalitsustega ühinemine võinud sealgi toimuda.

Ülevaade tegevuskava täitmisest tegevussuundade kaupa

1) Ettevõtluse ja tööhõive areng. Konkurentsivõime suurendamine ja töökohtade loomine.

Aastal 2017 jätkati PKT meetmete raames mitmete ettevõtluse arengu ja töökohtade loomise eesmärgiga projektide elluviimist kõigis Kagu-Eesti maakondades.

Uusi eraldi Kagu-Eesti jaoks suunatud olulisi tegevusi ette ei võetud, piirkonna ettevõtjaid toetatakse reeglina võrdsetel alustel muude piirkondade ettevõtjatega.

Jätkub puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskuse "Tsenter" toetamine regionaalsete kompetentsikeskuste meetmest. HTM toetas täiendavalt keskuse tegevust läbi Võrumaa Omavalitsuste Liidu 30 000 euroga.

Lõppes pilootprogramm elektriühenduste parandamise osas ettevõtjatele Kagu-Eestis, mis on asendunud üle-eestilise toetusmeetmega.

Käivitunud on Eesti maaelu arengukava LEADER-toetused, ettevõtluse meede on esindatud kõikide tegevusgruppide arengustrateegiates, moodustades rahastamiskavast 45-50%. Samuti võib üht osa Kagu-Eestist puudutada Peipsi kalanduspiirkonna tegevus, mille kogueelarve 2014-2020 programmiperioodiks on ca 4,5 milj eurot.

2) Piirkonna loodusliku ja kultuuripärandi eripära parem kasutamine.

2017. a on jätkunud kultuuriruumide programmide toetused väljakujunenud mahus Kagu-Eesti piirkonda jääva kolme programmi osas: Mulgimaa kultuuriprogramm 2014–2017, Setomaa kultuuriprogramm 2014–2018, Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014–2017. Jätkus Setomaa arenguprogramm (256 000 eurot aastas) ja ka osa Kagu-Eestit hõlmav Peipsiveere arenguprogramm (256 000 eurot aastas).

Kagu-Eestisse panustasid 2017 järgmised maaelu arengukava meetmed: meede 6.4 "Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas" 1,949 milj eurot; meede 4.2.1 "Mikro- ja väikeettevõtjate põllumajandustoodete töötlemise ning turustamise investeeringutoetus" 28 000 eurot; Leader-meede 2,885 milj eurot.

Võrumaa (Uma) ja Mulgi arenguprogrammide käivitamiseni ei ole jõutud, Maaeluministerium toetas 50 000 euro ulatuses ettevalmistavaid tegevusi.

Spordivaldkonnas sai Kääriku spordikeskuse väljaarendamine kaasaegseks treeningkeskuseks põhimõttelise heakskiidu ja rahastuse ning teatud osades on töid ka ellu viidud.

Jooksvalt on tegeletud looduskaitsealaste regulatsioonide korrastamisega. Arvati kaitse alt välja Keema järvede kaitseala Võru maakonnas. Aprillis 2017 avati esmakordselt taotluste vastuvõtmine erametsatoetusele ka väljaspool Natura 2000 võrgustiku ala paiknevates sihtkaitsevööndites.

Toetuse eesmärk on kompenseerida erametsaomanikule looduskaitsealaste piirangute tõttu saamata jäävat tulu.

Keskkonnaprogrammist on teostatud väljamakseid Kagu-Eesti mitteheas seisundis veekogude seisundi parandamiseks 2017.a 0,7 MEUR. Veekogumite seisundit negatiivselt mõjutavaks teguriks on ka ühiskanaliseerimisega liitumata elanikud. Keskkonnaministerium alustas „Liitumisprogrammi“ koostamist, mille raames plaanitakse Euroopa Liidu ühtekuuluvusfondi vahenditest toetada kinnistute siseste ühisveevärgi ja –kanaliseerimisega liitumiseks vajalike torustike väljaehitamist ning kogumismahutite rajamist üle 2000 ie reoveekogumisaladel. 2017.a on kasutatud ühtekuuluvusfondi vahendeid summas 0,3 MEUR projektides "Põlva linna reoveepuhasti rekonstrueerimine" ja "Valga linna reovee peapumpla rekonstrueerimine". Korrastati Linte karjäär Põlvamaal ja Sõmerpalu karjäär Võrumaal.

3) Parem ühendused. Koostöö ülepiiri regioonidega.

2017 viidi ellu otsus ühistranspordikorralduse viimiseks maavalitsustest ühistranspordikeskustesse, mis eeldatavalt aitab tulevikus paremini vaadata kogu piirkonda liikumisvajaduste osas ühise tervikuna ning parandada maakonnapiiride ülest ühistranspordiühendust. Loodi Kagu ÜTK, mis katab Põlva ja Võru maakondi ning eraldi Valgamaa ÜTK.

Toimus ajaloolise Postitee osaline taastusremont.

Pihkva-Riia tee Eesti Vabariigi territooriumile jääv teelõigu Eesti osa remondiks on teostatud riigihange ja tööd algavad Murati-Misso lõigus 2018. aastal. Projekteerimisel on lõik Misso-Luhamaa.

4) Parem elukeskkond. Kaasaegne haldus. Turvalisus.

Haldusreformi tulemusel jääb Kagu-Eestis kolme maakonna peale senise 39 väikese omavalitsuse asemel 11 senisest oluliselt suuremat ja eelduslikult võimekamat omavalitsust.

Maavalitsuste reformi tulemusena lõpetasid tegevuse Võru, Valga ja Põlva maavalitsused, kelle ülesanded anti üle olenevalt valdkonnast teistele riigiasutustele või omavalitsustele. Valmistatakse

ette riigimajade loomist maakonnakeskustes ja riigi töökohtade kokkulepitud mahus väljatoomist pealinnast.

Kokkuvõtteks

Oluliste kitsaskohtadena seatud eesmärkide poole liikumisel saab välja tuua, et turistide ööbimiste arv Kagu-Eesti piirkonnas 2017 pisut vähenes vastupidiselt sama näitaja üle-eestilistele suundumustele. Turismialaseid tegevusi piirkonnas ilmselt ei parandanud ka SA Lõuna-Eesti Turismitegevuse sisuline lõppemine selle ühendamise ja Valgamaa Arenguagentuuriga.

Keskmine palgatase piirkonnas ei ole, vaatamata selle märgatavale tõusule, jõudnud tegevuskavas seatud eesmärgini (90% Eesti keskmisest).

Ühistranspordi ühenduste arv maakonnapiiri üleselt on aasta-aastalt vähenenud, mitte kasvanud, suuresti ilmselt osa piirkonda läbivate kaugbussiliinide lõppemise tõttu. Piirkonnas ei suudetud kokku leppida ühise ühistranspordikeskuse loomises, ehkki positiivne seegi, et Võru ja Põlva maakond ühise ÜTK tegid.

Valitsuskabineti 21.07.2016 istungi protokollilises otsuses, millega kinnitati arengudokumentide 2015. aasta seirearuanded, tehti ettepanek ministriumitel otsida Kagu-Eesti ja Ida-Virumaa tegevuskavade tulemuslikumaks elluviimiseks täiendavaid võimalusi piirkondadesse töökohtade loomiseks ja mõlema piirkonna projektide eelistamiseks üleriigilistest toetusmeetmetest rahastamisel. Seireprotsessis osalenud ministriumite tagasisidest järeldub, et Kagu-Eesti projektidele piirkondliku eelise loomise võimalust ei ole valdavalt kasutatud.

Ministriumite ja partnerite poolt on välja toodud paljude (enamiku) toetusprogrammide ja projektide Eesti ülene mõõde. Ka rahastust on taotletud tervikprogrammidele ja -projektidele, mitte selle käigus Kagu-Eesti piirkonnale suunatud tegevustele. Seega ei ole iga tegevuskava punkti osas võimalik eraldi välja tuua vaid Kagu-Eestit puudutavat, enamik arenguid on toimunud küllaltki sarnaselt kõigi teiste Eesti piirkondadega.

Seos ettevalmistatava Kagu-Eesti programmiga

Riigi eelarvestrateegia arutelu käigus lepiti 2018. aasta aprillis kokku käivitada ka eraldi Kagu-Eesti programm, mille eelarve on aastateks 2019-2022 3,2 miljonit eurot (800 000 eurot aastas), mis aitab tõsta piirkondliku ettevõtluse aktiivsust, suurendada tööhõivet ja vajalike teenuste kättesaadavust ning parandada kohalike inimeste heaolusaset.

Ettevalmistatava Kagu-Eesti programmi eesmärkide seadmisel on kavas arvesse võtta samuti praegu ettevalmistamisel olevate uute Võru, Põlva ja Valga maakondlike arengukavade seatavate sihtide ühisosa. Uued maakondlikud arengukavad peavad saama piirkonna omavalitsuste heakskiidu hiljemalt jaanuaris 2019.

Lisaks Kagu-Eesti programmi elluviimisele on ka järgmistel aastatel oluline jätkata muude Kagu-Eesti tegevuskavas kavandatud tegevustega ning otsida täiendavaid võimalusi Kagu-Eestile soodsamate eritingimuste loomiseks üleriigiliste toetusprogrammide sees.